

RAPORT BADAWCZY

Katarzyna Bajtlik, Agata Czaplarska, Julia Dąbrówka, Katarzyna Malinowska

Raport opracowany w ramach zajęć Partycypacyjne Projektowanie Przestrzeni Publicznych

Warszawa 2017

1. Domek fiński na Osiedlu Jazdów (fot. Miasto jest nasze)

Spis treści

Spis treści.....	3
Wstęp	5
Kontekst.....	6
Lokalizacja osiedla Jazdów	6
Historia Jazdowa do 1945 roku	6
Historia po 1945 roku.....	7
Kontekst społeczny osiedla Jazdów.....	8
Metodologia	11
Pojęcia kluczowe	11
Partycypacyjne projektowanie przestrzeni publicznej na Osiedlu Jazdów	11
Odbiorcy oferty kulturalnej.....	11
Nawigacja po Osiedlu Jazdów	11
Proces badawczy	12
Etap I.....	14
Informator (insider).....	14
Analiza danych zastanych.....	14
Badania terenowe	14
Etap II.....	18
Wywiad ankietarski	18
Etap III.....	20
Design Thinking	20
Prototypowanie elementów orientacyjnych.....	20
Działania w trakcie Nocy Muzeów	22
Wywiady przy prototypach map	23
Shadowing	23
Wnioski z badań 20.05	25

Rekomendacje.....	28
Zalety Osiedla Jazdów	30
Podsumowanie.....	31
O autorach.....	33
Bibliografia.....	34
Źródła internetowe.....	34

Wstęp

W ostatnich latach Osiedle Jazdów budziło wiele emocji wśród mieszkańców Warszawy. Jest to spowodowane konfliktem z władzami miasta, który dotyczy kwestii likwidacji osiedla. W efekcie zaangażowania się środowisk aktywistów miejskich i przeprowadzonych konsultacji społecznych osiedle zostało zachowane. Obecnie na jego terenie znajdują się siedziby 17 organizacji pozarządowych, które chcą wpisywać się w mapę kulturalnych wydarzeń w mieście. Mimo rozbudowanej oferty, spotykają się one z umiarkowanym odzewem ze strony odbiorców. Jednym z głównych problemów jest skomplikowana orientacja po osiedlu, która sprawia, że uczestnicy wydarzeń gubią się na jego terenie. Celem tego raportu jest zaproponowanie rekomendacji, które poprawią jakość i komfort poruszania się po osiedlu osobom, które po raz pierwszy odwiedzają to miejsce z zamiarem dotarcia na konkretne wydarzenie. Przedmiotem badania dotyczącego osiedla Jazdów jest określenie problemów związanych z nawigacją po jego terenie oraz identyfikacją przestrzenną. Teren będący przedmiotem badania jest zielonym sercem centrum Warszawy i skupia alternatywne wydarzenia organizowane przez NGO-sy. Atrakcyjna lokalizacja i oryginalny charakter oferty proponowanej przez Jazdów sprawia, że powinien być on przestrzenią powszechnie rozpoznawalną oraz istniejącą w świadomości Warszawiaków. Podczas prowadzenia badania okazało się, że pomimo swojej atrakcyjności Jazdów nie jest znany mieszkańcom stolicy. Podczas całego etapu zbierania informacji (wywiady i prototypowanie w trakcie Nocy Muzeów) na temat Jazdowa jako miejsca, gdzie można spędzić czas wolny zespół badawczy uzyskał dane, pozwalające stwierdzić, że znaczna część osób korzystających z oferty Jazdowa lub będąca nią zainteresowana, nie potrafi odnaleźć się na jego terenie. Metoda ankiety i wywiadów, pozwoliła na uzyskanie informacji o wielu problemach związanych z poruszaniem się po Jazdowie, m.in. brak usystematyzowania numeracji domków, brak nazw na fasadach lub w innych widocznych miejscach pozwalających na określenie jaka organizacja nim zarządza oraz czy budynek należy do organizacji lub czy jest prywatny.

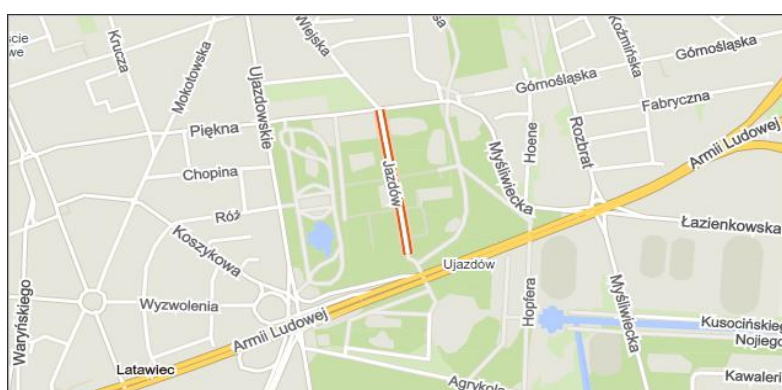
Podczas całego procesu badań oraz prototypowania rozwiązań, nastąpiła zmiana pytania badawczego. W pierwszej fazie badań brzmiało ono : w jaki sposób powiększyć liczbę odbiorców oferty kulturalnej Jazdowa? W późniejszym etapie gospodarze poszczególnych domków poinformowali badaczy, że ich celem nie jest rozpowszechnienie Jazdowa i zrobienie go miejscem turystycznym, tylko zależało im aby w niewielkim stopniu zwiększyła się liczba odwiedzających w ciągu dnia.

Przeprowadzone badania będą wykorzystane w doktoracie Michała Kwasieberskiego, dotyczącego projektowania nawigacji po Jazdowie metodą Design Thinking.

Kontekst

Lokalizacja osiedla Jazdów

Osiedle domków fińskich znajduje się na tyłach Parku Ujazdowskiego w Warszawie od którego oddziela je ul. Lennona. Od Zamku Ujazdowskiego odgradza je wybudowana w latach 70. Trasa Łazienkowska. Skwer, który jest zlokalizowany od strony Trasy nosi imię Leona Strehla, doktora medycyny i uczestnika trzech powstań: wielkopolskiego, III śląskiego i warszawskiego¹. Jazdów mieści się niedaleko Sejmu i sąsiaduje z ambasadami Francji i Niemiec. Ul. Wiejska przechodzi w ul. Jazdów (główną ulicę wzdłuż domków fińskich), przebiegającą również po drugiej stronie przy CSW. Osiedle Jazdów to najwyższy punkt Skarpy Warszawskiej, z której roztacza się piękny widok na Warszawę².

2. Google Maps

Historia³ Jazdowa do 1945 roku

Historia Jazdowa sięga XII wieku, kiedy to władcy Mazowsza założyli gród o nazwie Jazdów. Siedziba książąt była kilkakrotnie atakowana i niszczone, w związku z czym zdecydowano o jej przeniesieniu w miejsce dzisiejszego Zamku Królewskiego. W 1516 roku w drewnianym dworze z dwoma wieżami zamieszkała Anna z Radziwiłłów wraz z dziećmi. W 1526 po śmierci ostatniego z książąt Mazowsza Jazdów stał się własnością króla. Królowa Bona w 1548 roku dostała Mazowsze w posagu po śmierci męża i postanowiła osiedlić się w tym miejscu i zbudować duży, drewniany dwór. Wokół założyła ogród w stylu włoskim, gdzie uprawiała

¹ Leon Strehl, https://pl.wikipedia.org/wiki/Leon_Strehl [dostęp: 31.05.2017]

² Raport z Konsultacji społecznych w sprawie przyszłości i form funkcjonowania terenu Osiedla Jazdów http://konsultacje.um.warszawa.pl/sites/konsultacje.um.warszawa.pl/files/raport_konsultacje_osiedle_jazdow.pdf, [dostęp: 31.05.2017]

³ Na podstawie stron: <http://jazdow.pl/pl/history/>, <http://domkifinskie.etnograficzna.pl/>, <http://www.zamekujazdowski.art.pl/>, [dostęp: 31.05.2017]

warzywa. Po przeniesieniu stolicy do Warszawy przebudowywano Zamek Królewski, a sam król Zygmunt III Waza mieszkał wtedy na Jazdowie. Stanisław August w 1766 roku przekształcił Jazdów w swoją rezydencję. Powstało wtedy założenie Osi Stanisławowskiej, czyli rozchodzących się promieniście alej od dzisiejszego Pl. Na Rozdrożu. Po pewnym czasie król przeniósł się do Pałacu na Wodzie, a Jazdów przeznaczył na koszary wojskowe. W 1809 umieszczono w zamku szpital wojskowy, a wokół utworzono pawilony, niektóre przetrwały do dzisiaj i znajdują się obok domków fińskich. Od 1922 roku działała tu Wojskowa Szkoła Sanitarna. Podczas wojny szpital przeżywał oblężenie, a wzdłuż dzisiejszej ul. Lennona znajdował się największy cmentarz polowy w Warszawie (istniał do 1951 roku). Zamek przetrwał wojnę, ale w bardzo złym stanie, cały obszar po 1945 roku został odgruzowany i rozminowany.

Historia po 1945 roku

Po zakończeniu II wojny światowej Finlandia musiała zapłacić reparacje wojenne ZSRR. Związek Radziecki zdecydował się przekazać Polsce w 1945 roku domki fińskie, które trafiły do zburzonej Warszawy gdzie brakowało lokali mieszkaniowych. Stały się one pierwszym osiedlem mieszkaniowym wybudowanym w powojennej Warszawie. Około 500 domków zostało umieszczonych na Górnym Jazdowie (teren dzisiejszego osiedla), Dolnym Jazdowie (ul. Szwoleżerów) i na obszarze Pól Mokotowskich. Domki fińskie składały się z drewnianych prefabrykatów, które były bardzo łatwe i szybkie w konstrukcji. *Podobnie jak dziś, ich konstrukcja pozwalała dorosłemu mężczyźnie, wraz z dwoma pomocnikami, zmontować cały dom w czasie nie dłuższym niż dwa tygodnie*⁴. W czerwcu 1945 rozpoczęto budowę, a w lipcu tego samego roku wprowadziły się pierwsze rodziny. Na terenie Górnego Jazdowa powstało 90 domków, mieszkańcami osiedla byli pracownicy Biura Odbudowy Stolicy. W 1945 roku zostają odbudowane pojedyncze budynki dawnego Szpitala Ujazdowskiego, w których później będzie mieściła się szkoła i przedszkole. Domki fińskie zostały sprowadzone do Polski jako tymczasowe rozwiązanie, a w 1955 roku planowano rozbiórkę wszystkich. Dopiero w latach 1967-74 rozebrano część zabudowy, by na ich miejscu wybudować Ambasadę Francuską i zrobić miejsce na Trasę Łazienkowską, oddzielającą dzisiejsze Osiedle Jazdów od Zamku Ujazdowskiego. W 1971r. główną ulicę osiedla nazwano ul. Jazdów, w 1991 ulicę od strony Parku Ujazdowskiego im. Johna Lennona. W latach 2005-2007 zburzono kilkanaście domków, by postawić Ambasadę Niemiec. Do 2011 roku na Jazdowie wciąż mieszkało około 30 rodzin. *Wtedy właśnie ówczesny burmistrz Śródmieścia uznał, że centrum stolicy powinno być „prestżowe i nowoczesne”, nie przystoi mu więc takie „przaśne” osiedle*⁵. Zaczęto przygotowania pod wyburzenie drewnianych domków. W celu zniechęcenia mieszkańców i ich dobrowolnej wyprowadzki podniesiono wysokość czynszu. W tym samym roku powstało Stowarzyszenie Mieszkańców Domków Fińskich i inicjatywa Otwarty Jazdów. Cała sytuacja została nagłośniona w mediach przez aktywistów i mieszkańców. Na Jazdowie w tym czasie

⁴ Domki fińskie: pamięć osobista, historia, współczesność, <http://domkifinskie.etnograficzna.pl/o-domkach-finskich/>, [dostęp: 31.05.2017]

⁵ Dorota Borodaj, Andrzej Górz: *Myślę o sobie w liczbie mnogiej* <http://warszawa.ngo.pl/wiadomosc/2007725.html>, [dostęp: 31.05.2017]

odbywał się szereg akcji promujących domki fińskie. Grudzień 2012 roku był dla społeczności ważnym momentem, ponieważ Osiedle Jazdów wygrało plebiscyt "Miejsce stołeczne - społeczne" portalu warszawa.ngo.pl. W 2012 roku miała miejsce pierwsza Noc Muzeów. Na przełomie listopada i grudnia tego samego roku miasto zlikwidowało 4 domki. Nie zraziło to społeczności i w 2013 roku od maja do listopada trwał festiwal "Otwarty Jazdów". Na wniosek Stowarzyszenia Mieszkańców Domków Fińskich złożono wniosek (podpisany przez 2000 osób) o konsultacje dotyczące przyszłości Osiedla Jazdów, które odbywały się od lutego do października 2014 roku. W kwietniu 2015 roku wynik konsultacji został uznany przez miasto za wiążący. Mieszkańcy zdecydowali, że nie chcą likwidacji osiedla, a opuszczone domki mają zostać siedzibami organizacji pozarządowych. Od lutego 2015 roku rozpoczęły się prace nad utworzeniem partnerstwa lokalnego, które za zadanie miałoby wraz z urzędem dzielnicy i miasta zarządzać tym miejscem. W 2015 roku odbył się również konkurs na działania społeczne i kulturalne. Domki Fińskie są zarządzane według modelu społecznościowego, a Otwarty Jazdów realizuje projekt: "Community-management model for Jazdów Settlement" sponsorowany przez European Cultural Foundation i wspierany przez Biuro Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych. 27-29 października 2016 roku Jazdów był gospodarzem Konferencji o Społecznościowym Zarządzaniu Przestrzenią Miejską, w której uczestniczyli goście z Polski i z zagranicy m.in z Niemiec, Hiszpanii, Włoch, Danii i Finlandii. Stan obecny osiedla (na rok 2017) to 27 domków, z czego 9 jest nadal zamieszkałych przez prywatne osoby, a w pozostałych działają 22 organizacje społeczne.

Kontekst społeczny osiedla Jazdów

Jazdów jest wyjątkowym miejscem nie tylko ze względu na domki fińskie i oazę zieleni, ale również z powodu swoich mieszkańców. Społeczność mieszkańców jest mała, ale bardzo przywiązana do miejsca zamieszkania i sąsiadów. Wychowuje się tam już kolejne pokolenie. Pierwsze z nich składało się z ludzi pochodzących z różnych warstw społecznych - architektów zatrudnionych w Biurze Odbudowy Stolicy, pracowników biura, artystów, filmowców, urzędników i pracowników fizycznych. We wspomnieniach mieszkańców ta mieszanka ludzi tworzyła wspólnotę bez podziałów, gdzie wszyscy się znali i przyjaźnili⁶. W początkowym okresie istnienia osiedla mieszkańcy pożyczali sobie przedmioty codziennego użytku (jak to nazywali "na wieczne nieoddanie"), wymieniali się przepisami kulinarnymi, dzielili się plonami z ogródków, opiekowali swoimi dziećmi i psami, wpadali do siebie spontanicznie na kawę, zapraszali się na imprezy urodzinowe, organizowali wspólne śledziki i jajeczka oraz razem porządkowali teren Jazdowa. Z czasem ludzie budowali ogrodzenia wokół swoich domów. Było to spowodowane obawami przed kradzieżą, menelami robiącymi libacje pod ich oknami, podglądaczami i bójkami kibiców. Mieszkańcy czują dumę z powodu mieszkania na Jazdowie i sąsiedztwa znanych osób związanych z kulturą. W ich wspomnieniach pojawiają się również osoby, które były ważne dla społeczności, takie jak dozorca Pan Darek, czy pan Witek, który miał szklarnię i można się było u niego zaopatrzyć w warzywa. Do dziś mieszkańcy mają do siebie kontakty, pomimo tego, że niektórzy z nich wyprowadzili się do innych części miasta. Dodatkowym wzmocnieniem i spoiwem więzi sąsiedzkich były napotykanie przez nich problemy i trudności. Domki miały być rozwiązaniem

⁶ Michał Głuszek, Małgorzata Kunecka, Jagna Jaworska, Daniel Kunecki, *Etnografia do kieszeni*, numer 4, wydane przez Stowarzyszenie Pracownia Etnograficzna

tymczasowym i były wybudowane ze słabej jakości materiałów. Kiedy coś się psuło na osiedlu wzajemnie sobie pomagano.

To wszystko sprawiło, że mieszkańcy czują, że miejsce w którym mieszkają jest wyjątkowe, czują się częścią wspólnoty, którą lubią i mają poczucie bezpieczeństwa. We wspomnieniach ludzi z Jazdowa obraz osiedla wydaje się być wyidealizowany, ale oddaje on tęsknotę za wspólnotą, która dzisiaj osłabiła się pod wpływem zmiany pokoleniowej i konfliktów z władzami miasta o ten teren.

W momencie zagrożenia jakim były plany wyburzenia osiedla mieszkańcy postanowili walczyć o osiedle i założyli *Stowarzyszenie Mieszkańców Domków Fińskich Jazdów* i społeczność *Otwartego Jazdowa*. Dzięki ich działaniom udało się powstrzymać rozbiórkę kilku domków. W petycji za zachowaniem osiedla podpisało się ok. 2 tys. osób z całej Warszawy. Władze miasta postanowiły oddać kilka domków pod opiekę organizacji pozarządowych. Mieszkańcom to nie przeszkadza, ponieważ instytucje mające swoje siedziby na Jazdowie szanują mieszkańców i starają się utrzymywać z nimi sąsiedzkie stosunki.

W ramach działalności Otwartego Jazdowa odbyły się m.in:

- wernisaże, wystawy
- koncerty, próby muzyków
- wykłady, debaty, prezentacje
- warsztaty plastyczne, ceramiczne, rękodzieła, komiksowe
- nauka języków obcych
- trening jogi
- wycieczki i spacer z przewodnikami
- wyprzedaże garażowe
- imprezy okolicznościowe

3. Konferencja o społecznościowym zarządzaniu przestrzenią miejską (fot. Otwarty Jazdów)

4. Lado na Wsi w Ladamku (fot. jazzarium.pl)

Metodologia

Pojęcia klucze

Partycypacyjne projektowanie przestrzeni publicznej na Osiedlu Jazdów

Projektowanie przestrzeni zaczyna się od poszukiwania jej potencjalnych grup użytkowników. Jest to proces skomplikowany ze względu na heteronomiczny charakter jego mieszkańców i ich potrzeb.

W trakcie spotkania 27.02.2017 wytypowano grupy potencjalnych użytkowników

- **Gospodarze domków fińskich** - mieszkańcy, NGO
- **Odbiorcy oferty kulturalnej** (tj. działań gospodarzy domków fińskich)
- **Tranzytowcy** – osoby, które tylko przechodzą
- **Spacerowicze** – osoby, które znalazły się w Jazdowie celowo, ale nie korzystają z oferty kulturalnej domków fińskich; mogą jednak korzystać z ofert instytucji (np. rodzice dzieci uczęszczających do pobliskiej szkoły)

Ze względu na swój cel przeprowadzone badanie skupiło się na drugiej kategorii użytkowników.

Odbiorcy oferty kulturalnej

Mieszkańcy Warszawy, którzy uczestniczyli w przedsięwzięciach odbywających się na terenie Osiedla Jazdów. Badano ich w dniach 28.02 - 05.03, a następnie 20.05.2017 (Noc Muzeów). Celem badania jest zwiększenie przez nich częstotliwości odwiedzania Jazdowa.

Nawigacja po Osiedlu Jazdów

Wyniki badań, jak i doświadczenia własne badaczy, jednoznacznie wskazują na problem w poruszaniu się po Osiedlu Jazdów. Odnalezienie poszukiwanego domku fińskiego, w którym odbywa się wydarzenie sprawia trudności osobom, które były na Jazdowie nawet wielokrotnie.

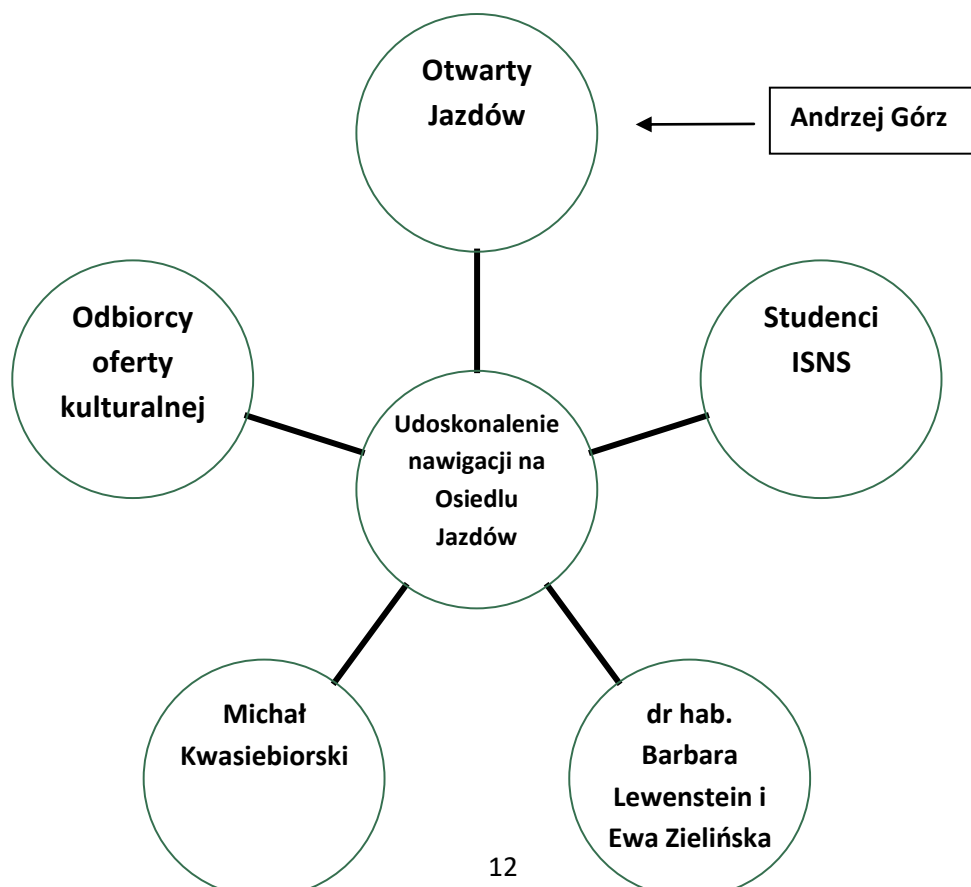
5. Rotacyjny Dom Kultury (fot. <http://dks.art.pl>)

Proces badawczy

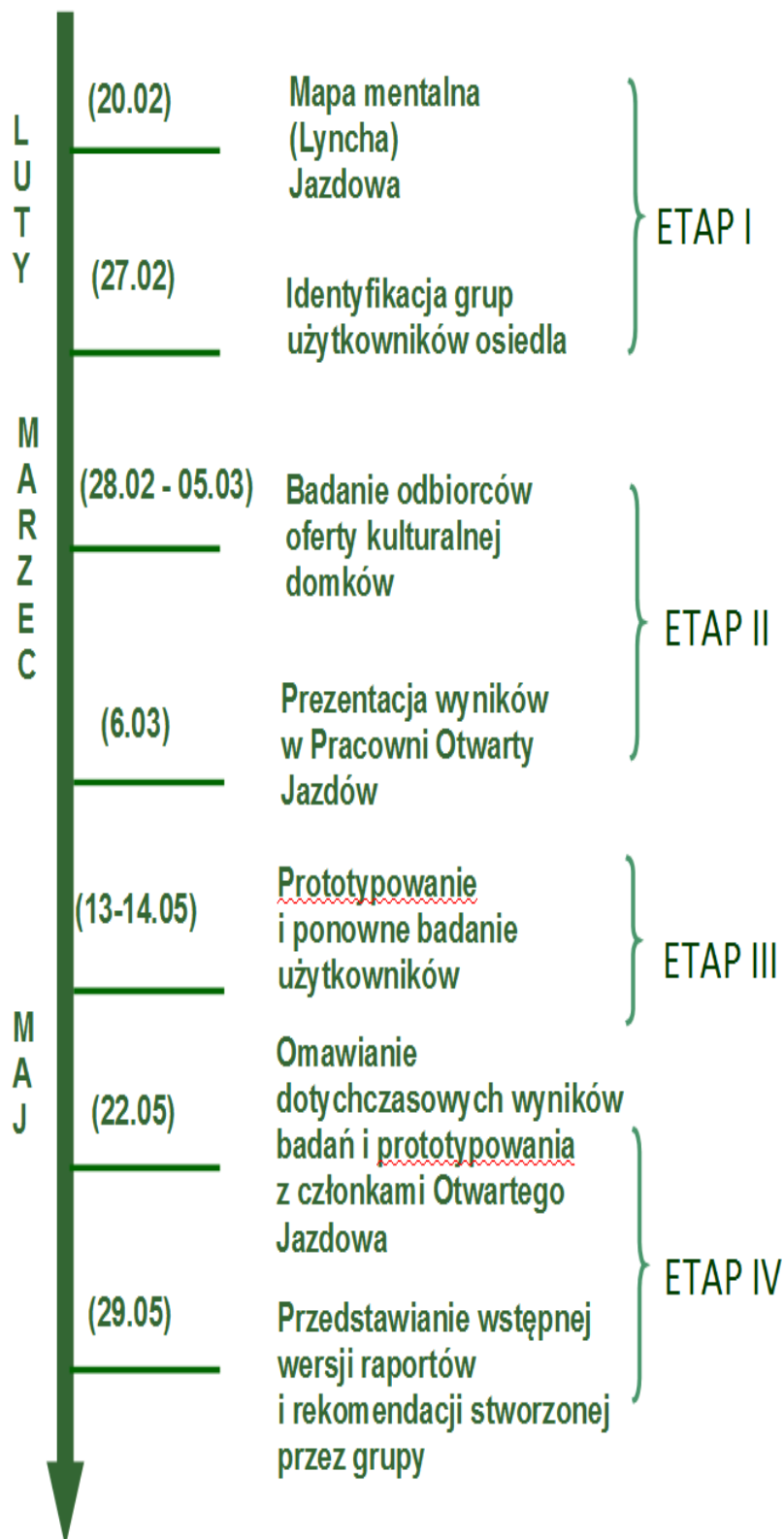
Proces badawczy trwał od 20.02 do 29.05.2017. Uczestniczyły w nim trzy grupy badawcze złożone ze studentów trzeciego roku specjalizacji Socjurbanistyka w Instytucie Nauk Społecznych na Uniwersytecie Warszawskim.

Etapy procesu badawczego

- Etap I – ustalenia dotyczące zakresu badań, doboru technik badawczych z zakresu metod jakościowych
- Etap II – przeprowadzenie badań w terenie, które nadały kierunek następnym działaniom (design thinking). Na tym etapie istotne było również poznanie osób wpływających bezpośrednio na kształt działań Osiedla Jazdów (Otwarta Pracownia Jazdów)
- Etap III – prototypowanie nawigacji po Osiedlu Jazdów.
- Etap IV - seria spotkań omawiająca otrzymane wyniki i dyskusja nad zaproponowanymi rekomendacjami

Harmonogram działań badawczych

Etap I

Informator (insider)

W sytuacjach, w których badania terenowe wymagają od badacza podjęcia próby zrozumienia układu społecznego – na przykład lokalnego sąsiedztwa- znaczną część takiego zrozumienia uzyskuje się poprzez współpracę z członkami danej grupy⁷. Poznawanie społeczności za pośrednictwem osoby z wewnątrz jest często najefektywniejszym sposobem dotarcia do niej. Jednocześnie umożliwia swobodną działalność na terenie badań.

Zrozumienie społeczności Jazdowa było możliwe dzięki współpracy badaczy z **Andrzejem Górzem**, który mieszka na Jazdowie od urodzenia. Jest społecznikiem i członkiem Stowarzyszenia Mieszkańców Domków Fińskich Jazdów i społeczności Otwartego Jazdowa (Partnerstwa dla Osiedla Jazdów). Nagłośnił sprawę o planach miasta na wyburzenia Jazdowa.

Analiza danych zastanych

Analiza danych zastanych jest bardzo istotna szczególnie we wstępnej fazie badania. Umożliwiła ona poznanie kontekstu historyczno – społecznego Osiedla Jazdów, a także sposobu, w jaki jest ono postrzegane przez swoich użytkowników.

Badania terenowe

Mapa mentalna (20.02.2017)

Temat badań wymagał od badaczy zapoznania się z terenem osiedla Jazdów, szczególnie, że dla niektórych była to pierwsza wizyta na Jazdowie. Dawało to również unikalną okazję do wstępnego zapoznania się z jego problemami i zaletami. Według definicji Kitchina –Bladesa mapa poznawcza określa wiedzę jednostki na temat relacji przestrzennych i środowiskowych oraz procesów poznawcze związane z kodowaniem i odtwarzaniem informacji składających się na tę wiedzę. Dodatkowo temat badań wymagał od badaczy zapoznania się z terenem osiedla Jazdów, szczególnie, że dla niektórych była to pierwsza wizyta na Jazdowie. Dawało to również unikalną okazję do wstępnego zapoznania się z jego problemami i zaletami.

Każdy badacz wykonał mapę mentalną Osiedla Jazdów. Charakterystyczne było jednak powtarzanie się poszczególnych elementów przestrzennych, bądź ich opisy.

Oznaczono na mapie	Powtarzające się obserwacje
Budynki	<ul style="list-style-type: none">• Kolory - „czerwony budynek”, „biały komin”• Określanie ich funkcji – np. ambasada, szkoła
Szlaki komunikacyjne	<ul style="list-style-type: none">• Drogi bite• Przedepity• Identyfikacja wejść na teren – np. Pl. Na Rozdrożu opisywane jako główne
Elementy, które ułatwiają orientację w przestrzeni	<ul style="list-style-type: none">• Pomniki• Kładka do CSW

⁷

E. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2013, str. 214

Dokumentacja wizualna (27.02.2017)

Sporządzenie dokumentacji fotograficznej użytkowników Jazdowa stanowiło uzupełnienie obserwacji przeprowadzonych w trakcie spaceru badawczego. Pomogło także w identyfikacji grup użytkowników osiedla. Jak zauważa Piotr Sztompka „wzbogacenie wiedzy socjologicznej ma przynieść z jednej strony analiza i interpretacja istniejących już fotografii, a drugiej strony aktywne fotografowanie, czyli celowe tworzenie nowych fotografii, podporządkowanych socjologicznym pytaniom⁸”.

W trakcie wykonywania zdjęć na terenie osiedla było niewiele osób (nieliczni turyści, osoby wyprowadzające psy, rowerzyści, para siedząca na ławce). Wykonując zdjęcia zwracano również uwagę na miejsca, które potencjalnie mogą gromadzić użytkowników (np. szpital, instytucje edukacyjne, ambasady, parking, skwer z ławkami), które być może uzupełniały ten obraz.

7. Osiedle Jazdów (fot. materiały własne)

8. Osiedle Jazdów (fot. materiały własne)

⁸

P. Sztompka, *Socjologia wizualna. Fotografia jako metoda badawcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2005, str.8

9. Osiedle Jazdów (fot. materiały własne)

11. Osiedle Jazdów (fot. materiały własne)

10. Osiedle Jazdów (fot. materiały własne)

12. Osiedle Jazdów (fot. materiały własne)

Etap II

Wywiad ankietowski

W okresie 02-04.03.2017 przeprowadzono wywiady ankietowego z odbiorcami oferty kulturalnej.

- **Podsumowanie wyników wywiadów ankietowych**

Ankietowani zwracali uwagę na wyjątkową architekturę Jazdowa. Nie czują się tu jak w centrum miasta, ale jak na wsi, bądź na działce pod miastem. Istotne jest dla nich również otoczenie, tj. przyroda, która sprawia, że dominuje tu spokój jak w parku. Poza tym panuje tu nieformalna atmosfera, która sprawia, że dobrze się tu czują.

Wyniki ankiety utwierdziły badaczy o potrzebie poprawienia nawigacji po osiedlu. Wskazały również kierunki, jak i ograniczenia dla możliwych działań. Przede wszystkim proponowane rozwiązania nie powinny zaburzyć charakteru odbioru miejsca i jego wyjątkowości postrzeganiu go przez odbiorców oferty kulturalnej.

- **Spotkanie 06.03.2017 Pracowni Otwarty Jazdów**

Wyniki ankiet zaprezentowano w trakcie spotkania Otwartego Jazdowa. Wpłynęły one na wstępne zaplanowanie prototypów, które zostały wykonane w dniach 13-14.05.2017r.

13. Planowanie prototypowania w Pracowni Otwarty Jazdów (fot. Michał Kwasięborski)

Tabela 1 Wyniki ankiet przeprowadzonych w dniach 02-03.03.2017 r.

Informacje		
Miejsce	Solatorium (Jazdów 3/9)	
Liczba przeprowadzonych ankiet	7	
Wiek respondentów	22- 32 lata	
Miejsce zamieszkania	Warszawa	
Pytania ankietowe		
1. Po czym poznano, że to właściwy domek	Tabliczki z numerami	3
	Świąteczka (kolorowe)	3
	Znajomi przyprowadzili	1
	GPS	3
	Wystawiony znak/tablica	3
	Wystrój wnętrza widoczny przez okna	1
2. Powód przyścia	Wydarzenie, które lubię	4
	Miejsce, w którym się odbywa (Jazdów)	0
	Znajomi, którzy tu przyszli	3
	Inny powód	0
3. Skąd czerpią wiedzę o wydarzeniach	Facebook	6
	Od znajomych	4
	Gazeta Stołeczna	1
4. Czy brali wcześniej udział w wydarzeniach	Nie - 5 Tak - 2	
5. Punkty orientacyjne	Nie ma	4
	Pl. Na Rozdrożu	1
	Kładka do CSW	1
	Schody na przystanek na Moście Łazienkowskim	1
	MP	1
	Miejskie Pszczoły	1
	Tabliczki z numerami	1
	Park Ujazdowski	1
6. Co mogą zrobić gospodarze domków fińskich	Lepsze oznakowanie	5
	Więcej wydarzeń	3
	Studenckie media	1
	Poczta pantoflowa	1
7. Inne źródła informacji o wydarzeniach kulturalnych	Wawaforfree	1
	znajomi	7
	Facebook	6
	Sprawdza wydarzenia w miejscach, które już zna	1
	Instagram	1
8. Gdyby Jazdów był rzeczą to jaką	Książką, siódem, domkiem działkowym, zielenią, domkiem fińskim, wyspą (skandynawską), rośliną	
9. Co/ Czy coś odróżnia Jazdów	Klimat ogródków działkowych	
	Niby centrum, a dzikie (Spokój, przyroda, jak na wsi)	
	Małe drewniane domki w centrum	
	Spokój jak w parku. Nieformalne, jak pod warszawą	
	Zielono, małe domki, bliskie natury	
	autentyczność	

Etap III

Design Thinking

W ramach projektu współpracowano z Michałem Kwasieborskim, współzałożycielem i aktywnym członkiem engage warsaw, gdzie angażuje się w inicjatywy związane z projektowaniem przestrzeni publicznej, a także prowadzeniem warsztatów, na których uczy pracy metodą service design thinking⁹.

Design Thinking to metoda tworzenia innowacyjnych rozwiązań w oparciu o głębokie zrozumienie problemów i potrzeb użytkowników¹⁰. Jednym z jego elementów jest tworzenie prototypów proponowanych rozwiązań, które następnie są poddane wielokrotnemu testowaniu w praktyce, aż osiągną satysfakcjonującą formę.

Prototypowanie elementów orientacyjnych

W dniach 13-14.05.2017r. badacze wraz z osobami związanymi z działalnością organizacji mieszczących się w domkach fińskich konstruowali prototypy elementów nawigacyjnych, które mają ułatwić uczestnikom wydarzeń orientację w terenie. Była to realizacja wstępnych ustaleń ze spotkania 06.03 w Otwartej Pracowni Jazdów. W spotkaniu uczestniczyli studenci oraz osoby związane z Jazdowem.

Wykonano następujące elementy

- tabliczki adresowe
- totemy trzech domków (Rotacyjny Dom Kultury, Motyka i Słońce, Otwarta Pracownia Jazdów)
- tablice informacyjne z opisami domków
- tygodniowy kalendarz wydarzeń
- dwie mapy Jazdowa (z propozycjami nazw uliczek, np. Marzycieli i Marzycielek)
- brama (napis) przy wejściu od strony Pl. Na Rozdrożu
- strzałki
- ruchomy punkt informacyjny

Przeprowadzono również spacer, w trakcie którego wybrano potencjalne miejsca ich ustawienia na Noc Muzeów.

⁹

<https://www.cooperativastudio.com/o-nas> (dostęp 01.06.2017)

¹⁰

<http://designthinking.pl/co-to-jest-design-thinking/> (dostęp 01.06.2017)

14. Prototypowanie tabliczek z nazwami uliczek (fot. materiały własne)

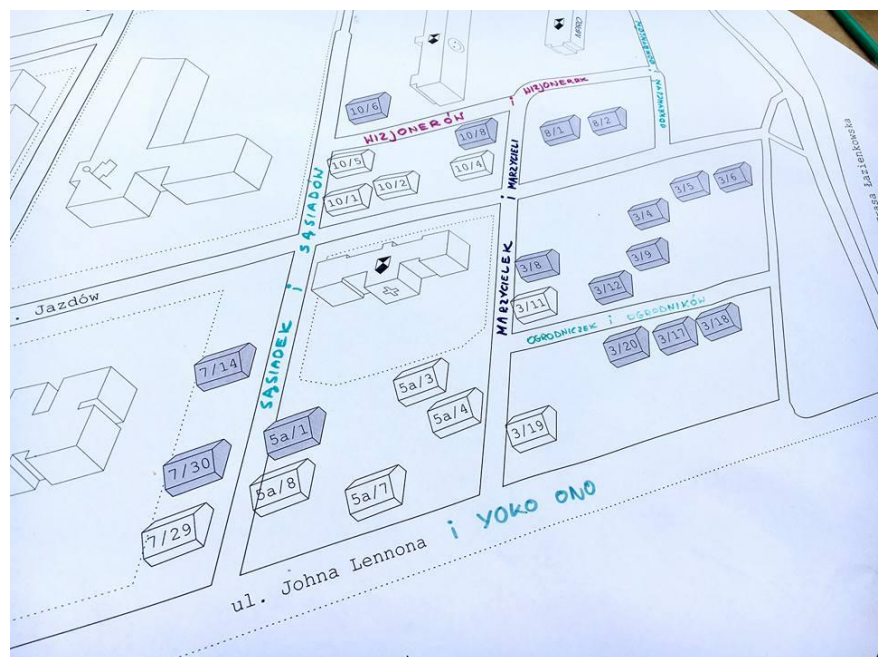

15. Prototypowanie tabliczek z nazwami uliczek (fot. materiały własne)

16. Prototypowanie totemów lokalizujących organizacje (fot. materiały własne)

17. Prototyp mapy Jazdowa (fot. Michał Kwasięborski)

Działania w trakcie Nocy Muzeów

W Noc Muzeów 20.05.2017 grupa studentów przeprowadziła badanie dot. zaproponowanych prototypów punktów mających na celu ułatwienie nawigacji po terenie Osiedla Jazdów. Badanie przebiegało dwuetapowo – po przeprowadzeniu wywiadu badacz śledził wytypowane osoby. Wyniki badań zostały zaburzone przez wybór pory dnia (badanie zostało rozpoczęte zbyt późno, co spowodowało, że punkty orientacyjne były niewidoczne dla odwiedzających) oraz zbyt małą liczbę badaczy.

Przedstawione wyniki są rezultatem działań wszystkich grup badawczych oraz dyskusji z przedstawicielami Otwartego Jazdowa oraz Michałem Kwasięborskim.

Element prototypowania	Wyniki badań	Rekomendacje do kolejnej iteracji
Tabliczki adresowe	Pozytywne reakcje na nazwy	Nazwy ulic zostały dobrze przyjęte, ale powstaje pytanie czy na tak małym obszarze potrzebnych jest ich tak wiele (być może wystarczy nazwać dwie w miejscach, gdzie użytkownicy najbardziej się gubią)
Totemy trzech domków	Brak reakcji - badani ich nie zauważyli	Badanie przeprowadzone o innej porze dnia
Tablice informacyjne z opisami domków	<ul style="list-style-type: none"> • Badani uznali je jako przydatne, ze względu na zwiększoną widoczność domku • Tabliczki pozwalają na rozpoznanie domki organizacji pozarządowych i prywatne 	Gospodarze domków powinni mieć bezpośredni wpływ na ich wygląd i potrzebę zamontowania.
Tygodniowy kalendarz wydarzeń	Brak reakcji - badani szli do domku bez kalendarza	<ul style="list-style-type: none"> • Kalendarz mógłby pojawić się na większej ilości domków (by zebrać więcej opinii) • Takie rozwiązanie może nie jest potrzebne (istnieją działające narzędzia internetowe www.jazdow.pl)

Mapy Jazdowa	Były zauważane, ale badani nie wczytywali się w nie	<ul style="list-style-type: none"> Można zamieścić mapy w innych miejscach, np. trochę bliżej domków Konieczne jest opisanie domków ich nazwami, bądź numerami (same symbole nie wystarczą)
Brama (napis) przy wejściu od strony PI. Na Rozdrożu	Brak reakcji - badani ich nie zauważyli	Jeśli jest umieszczonych już kilka prototypów w tym samym miejscu (tu - mapa, strzałki, brama) sprawia to wrażenie zaburzenia krajobrazu
Strzałki z napisem Jazdów	Pozytywne reakcje - badani zwracali na nie uwagę	Warto dłużej je przetestować
Ruchomy punkt informacyjny	Badani reagowali sceptycznie, ponieważ nie uzyskiwali potrzebnych informacji, ze względu na brak informacji o wydarzeniach.	Stworzenie punktu informacyjnego z informacją o lokalizacji domków, jak i wydarzeniach jakie się w nich odbywają

18. Tabela z wynikami badań z Nocy Muzeów

Wywiady przy prototypach map

Przeprowadzenie krótkiego wywiadu z osobami zatrzymującymi się przy mapach ustawionych przy wejściach od strony AI. Niepodległości. Wywiad miał na celu uzyskanie opinii respondentów dot. mapy oraz wyłonienie osób, które będą poddane dalszej obserwacji.

Shadowing

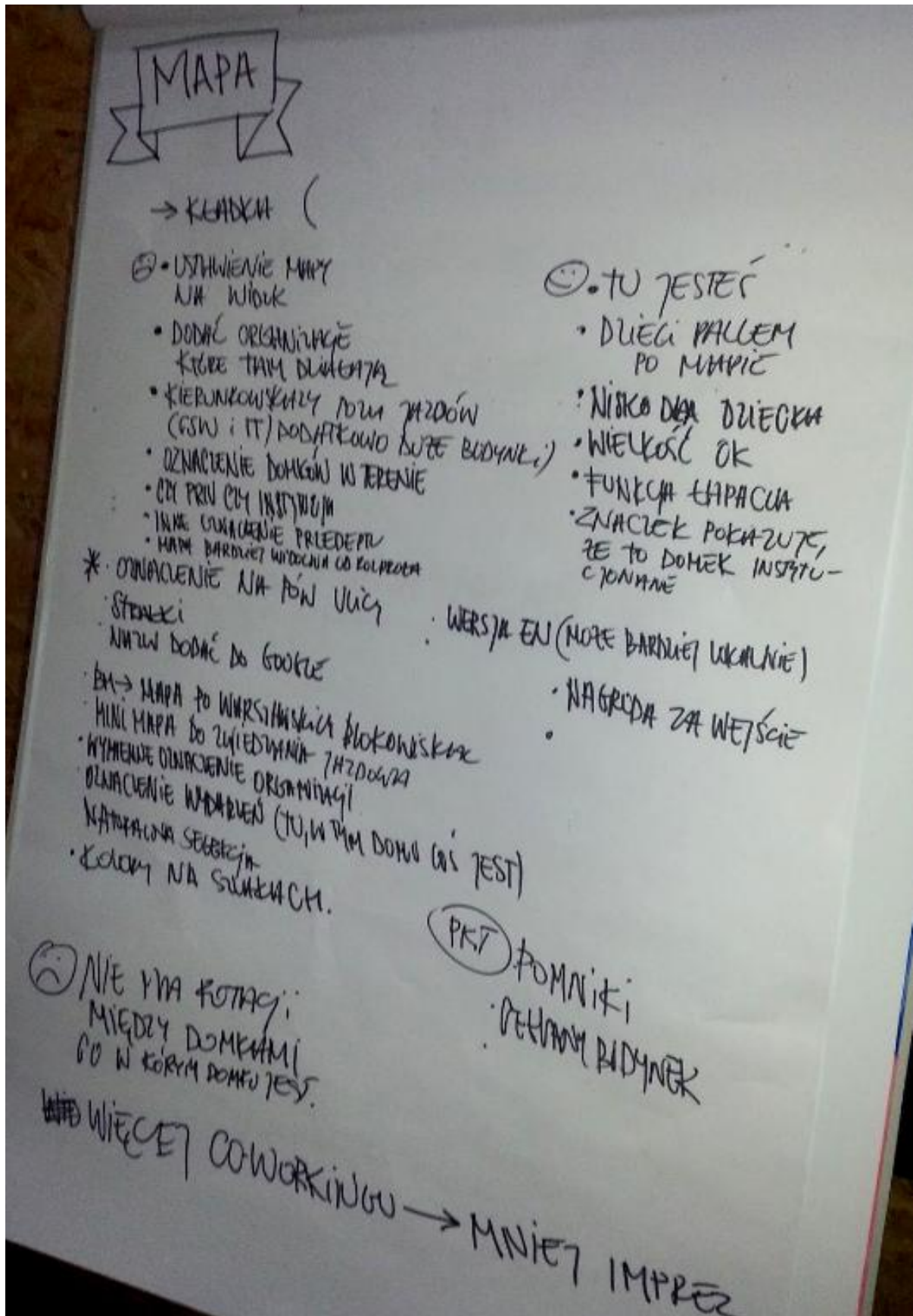
Shadowing jest nową techniką stosowaną w etnografii. Zakłada, że w pewnych sytuacjach obserwacje uczestnicząca lub nieuczestnicząca mogą być mało przydatne przy badaniu niektórych sytuacji. Polega na śledzeniu wybranej osoby i opisie jej zachowania podczas obserwacji. W porównaniu z obserwacjami, shadowing jest dużo łatwiejszy, gdyż nie wymaga

jednoczesnego działania i obserwowania (...), pomogą również w zachowaniu dystansu. Z drugiej strony w jego trakcie badacz może odczuwać dyskomfort wynikający z problemem braku wtopienia się w tło¹¹.

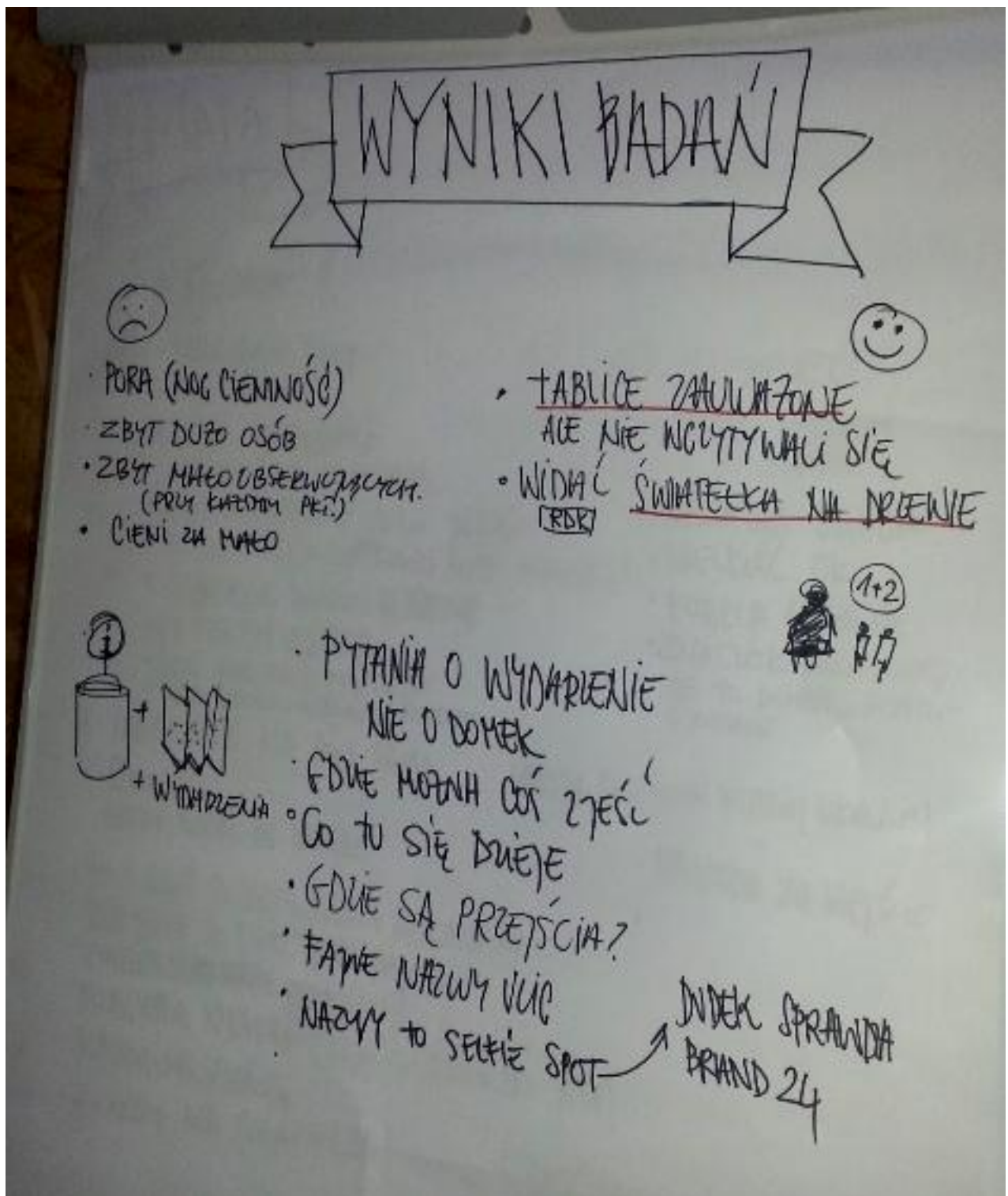
Studenci podążali za osobami, które wybierały się na wydarzenie, tj. poszukiwali konkretnego domku. Następnie ponownie przeprowadzali z nimi wywiady, dot. skuteczności prototypów.

¹¹ B. Czarniawska, *Nowe Techniki badań terenowych: shadowing* [w:] *Badania jakościowe. Metody i narzędzi*, tom 2, pod red. D. Jemielniaka, Wydawnictwo Naukowe PWN, str. 69-80

Wnioski z badań 20.05

19. Wyniki badań z Nocy Muzeów

20. Wyniki badań z Nocy Muzeów

Przedstawione powyżej wyniki badań będą miały wpływ na kolejną iterację prototypowania elementów nawigacji, tj. zasugerowane inne ustawienia map, czy zastosowanie oświetlenia, by były bardziej widoczne

W trakcie dyskusji pojawił się także kolejny istotny aspekt, tj. rozdziwien między początkowymi założeniami definicji odbiorców oferty kulturalnej Jazdowa. Uczestniczący w spotkaniu przedstawiciele Otwartego Jazdowa (Mateusz Potemski, Andrzej Górz) podkreślili, że stowarzyszeniu zależy

- na zwiększaniu częstotliwości wizyt osób już odwiedzających Jazdów (np. by uczestniczyli w wydarzeniach odbywających się w innych domkach, niż w tych do których zwykle przychodzą)
- znalezieniu nowych użytkowników dziennych (np. coworking w Otwartej Pracowni).

Zwrócili uwagę, że wydarzenia, np. w Lado w Mieście gromadzą wystarczającą, a nawet maksymalną liczbę uczestników (biorąc pod uwagę możliwości konstrukcyjne domków fińskich).

Jest to kluczowa modyfikacja dla prowadzonych badań, szczególnie w kontekście przeprowadzenia wywiadów z inną grupą docelową w trakcie Nocy Muzeów. Przy kolejnych fazach badania należy doprecyzować tę kwestię, by zwiększyć efektywność działań.

Rekomendacje

Rekomendacje dotyczą nawigacji i identyfikacji wizualnej Jazdowa wśród odbiorców jego oferty kulturalnej. Poniżej przedstawiamy nasze spostrzeżenia dotyczące funkcjonowania Jazdowa oraz jego teraźniejszych i potencjalnych problemów. Topografia Jazdowa jest kluczowym elementem całego obszaru – znajduje się w samym centrum miasta i jednocześnie na jego uboczu. Stanowi to wadę i zaletę zarazem. Wadę, ponieważ ze względu na intratną pozycję w sercu miasta jest bardzo pożądaną przez deweloperów potencjalną inwestycją. Jedyną kwestią, która nie zezwala na zabudowania jest skarpa, na której stoi park. Zaletą Jazdowa jest fakt, że tworzy aurę wiejskości w mieście.

- Jednym z głównych problemów Osiedla jest brak punktu orientacyjnego. Jazdów nie jest rozpoznawalny przez większość mieszkańców stolicy (przykładem miejsca często wybieranego jako punkt orientacyjny jest nieistniejąca już Rotunda). Warszawiaczy nie znają historii Jazdowa i nie wiedzą o jego ofercie kulturalnej. Miejsce jako całość jest trudne do samodzielnego zlokalizowania i zapoznania się z nim, jeśli nie ma się świadomości jego istnienia i funkcji.
 - Rozwiązaniem tego problemu mogłyby być mapy ogólne całego terenu z uwzględnieniem poszczególnych instytucji lub organizacji (zaproponowane podczas prototypowania rozwiązań). Obok wymienionych map, które zostałyby umieszczone w kluczowych komunikacyjnych punktach, należałoby wyeksponować krótką historię Jazdowa i domków fińskich, w celu przybliżenia go Warszawiakom.
- Hermetyczność społeczności Jazdowa jest kolejnym problemem – występuje w nim zamknięty obieg informacji wewnątrz grupy organizatorów, aktywistów i mieszkańców. Gospodarze domków nie informują siebie nawzajem jakie wydarzenia mają miejsce w danym czasie, nie ma rotacji uczestników między instytucjami, przez co tworzą się zamknięte środowiska. Na terenie Jazdowa funkcjonują przedszkole, a w pobliżu znajduje się szkoła podstawowa. Z informacji uzyskanych podczas przeprowadzania ankiet na temat dostępności oferty kulturalnej Jazdowa, padł zarzut ze strony rodziców dzieci, że mimo bliskiego sąsiedztwa nie wiedza oni jakie wydarzenia odbywają się na tym terenie. Brak przepływu informacji w znaczny sposób odbija się na potencjalnych uczestnikach oferty kulturalnej Jazdowa. Początkowo nie istniało miejsce skupiające wszystkie imprezy odbywające się na tym terenie, co utrudniało wzięcie w nich udziału osobom niezwiązanym ze środowiskiem Jazdowa. W trakcie trwania zajęć powstała strona internetowa, na której można zapoznać się z wydarzeniami na Jazdowie.
 - Pierwszą propozycją odnośnie usprawnienia przepływu informacji między domkami, jak i wśród osób zainteresowanych było stworzenie strony internetowej lub kalendarza Google w celu zebrania i udostępnienia wydarzeń. To rozwiązanie zostało wprowadzone. Naszą kolejną rekomendacją jest wysyłanie newslettera z aktualnymi

- wydarzeniami. Byłby wysyłany go do osób zainteresowanych wydarzeniami oraz do gospodarzy. Zwiększyłoby to rotację gości pomiędzy domkami.
- Kolejnym rozwiązaniem jest uściślenie lub nawiązanie stałej współpracy z instytucjami edukacyjnymi znajdującymi się w pobliżu Jazdowa (przedszkole, szkoła podstawowa).
 - Spotkanie wszystkich organizacji rezydujących na terenie Jazdowa i wspólne szukanie wyjścia z tej sytuacji.
- Problemem dotyczącym samych domków fińskich jest ich słabo widoczne oznakowanie. Jego brak utrudnia ich zlokalizowanie. Większość domków fińskich wygląda tak samo. Numery na budynkach są ułożone w sposób nielogiczny (wynika to z likwidacji dużej części osiedla). Ponadto, nie wszystkie domki są w dyspozycji organizacji pozarządowych, kilka z nich jest prywatnych. Nie ma rozróżnienia na przestrzeń publiczną i prywatną, co wprowadza poczucie dyskomfortu wśród użytkowników.
 - Rekomendacją jest wyróżnienie domków w jednolity sposób, np. wszystkie domki należące do organizacji publicznych oznaczyć w widocznym miejscu kolorem zielonym (w sezonie letnim) i podświetleniem przy oknie (w sezonie zimowym). Kolejnym rozwiązaniem jest stworzenie symboli określających poszczególne domki i przytwierdzenie ich do elewacji.
 - Sezonowe wydarzenia mające miejsce w niektórych domkach automatycznie są internalizowane jako nazwa dla konkretnego domku. Przykładem tego zjawiska jest *Solatorium* odbywające się w okresie jesienno-zimowym, w domku *Motyka i Słońce*. Uczestnicząc w tych wydarzeniach, a później przeprowadzając ankiety na temat Jazdowa domek ten był nazywany Solatorium. To powoduje wiele nieporozumień i problemów z identyfikacją konkretnych domków.
 - Rekomendacją w tej kwestii jest pozostawienie samej numeracji w celu określania domków – występuje dosyć częsta rotacja organizacji na terenie Jazdowa, co za tym idzie poza mylną identyfikacją domków przez użytkowników, występowałyby także błędne informacje na mapach (które trzeba by modyfikować wraz ze zmianą organizacji, jest to naszym zdaniem zbyt kosztowne).
 - Biorąc pod uwagę lokalizację, specyficzne środowisko oraz alternatywne wydarzenia kulturalne, Jazdów jest miejsce, które może przyciągać osoby, które chciałyby promować swoje prace lub wydarzenia w celach zarobkowych.
 - Nie powinno się dopuścić do tego, aby domki fińskie były wynajmowane przez prywatnych przedsiębiorców, ani wykorzystywane przez artystów w celach pieniężnych.

Zalety Osiedla Jazdów

Pierwszą i niepodważalną zaletą Jazdowa jest jego wiejski klimat, spokojna atmosfera, pozwalająca uciec od zgiełku miasta w samym jego centrum. Teren jest bardzo zadrzewiony, jak na ten obszar i poziom aglomeracji. Ma to pozytywny wydźwięk w kwestii dotleniania oraz wpływu na zdrowie psychiczne użytkowników. Pozwala się zrelaksować, zapewnia bioróżnorodność w miejskiej florze i faunie. Zadrzewienie i bliskość natury wzbudzają poczucie bezpieczeństwa i potęgują chęć ponownego odwiedzenia Jazdowa.

Ponadto, cały teren znajduje się na skarpie, jest jednym z najwyższych miejsc w stolicy – stanowi jeden z punktów widokowych w Warszawie. Organizacje skupiające się na Jazdowie tworzą bardzo barwną i nietypową tematykę wydarzeń kulturalnych, pozwalając na poszerzenie horyzontów, zdobycie nowych doświadczeń, poznanie nowych ludzi – ma ogromny wpływ na społeczność i jej więzi. W bliskim sąsiedztwie znajdują się instytucje teatralne i ambasady, co podnosi rangę obszaru. Lokalizacja jest również ogromnym atutem Jazdowa – praktycznie centrum, z doskonałym dojazdem z każdej części miasta.

Jak zostało wspomniane wcześniej, Jazdów oddziałuje na społeczność, czego idealnym zobrazowaniem jest fakt, że miejsce to miało zostać zrównane z ziemią, jednakże ludzie obronili je. Świadczy to o tym, że stanowi ono inkubator lokalnych inicjatyw i więzi społecznych. Ponadto, na terenie Jazdowa można wprowadzać eksperymentalne rozwiązania, które później można wykorzystać w przestrzeni miejskiej.

Tajemniczość Jazdowa jest jego niebagatelnym walorem – można się w nim zgubić, a następnie odnaleźć, to tworzy aurę niepowtarzalności. Dzięki temu posiadamy satysfakcję z samodzielnej eksploracji terenu i jego zdobycia.

- Aby zachować atmosferę Jazdowa w takim charakterze należy zapobiegać potencjalnej wycince drzew oraz należycie opiekować się zielenią już tam występującą. Tak jak wspomnieliśmy wyżej, teren ten ma bardzo pozytywne oddziaływanie na zdrowie psychiczne mieszkańców miasta i daje schron zwierzętom (małym ssakom - jeżom, wiewiórkom, myszom i ptakom, owadom). Różnorodna tematyka oferty kulturalnej Jazdowa stanowi ogromny walor w perspektywie całego miasta. Przyciąga wielu ludzi z różnych środowisk, pozwala na wartościowy rozwój. Jak wykazałyśmy wyżej, łączy społeczność lokalną i inicjatyw na tym terenie.

21. Ogród społecznościowy Motyka i Słońce (fot. WawaLove)

Podsumowanie

Osiedle Jazdów jest ważnym i oryginalnym punktem na mapie Warszawy. To zielone miejsce znajduje się tuż przy samym centrum miasta. Przyciąga użytkowników swoją historią (sięgającą XII wieku) oraz niepowtarzalną zabudową. Na osiedlu odbywają się wydarzenia kulturalne i społeczne, a całe otoczenie sprzyja odpoczynkowi na świeżym powietrzu. Atmosfera Jazdowa przypomina nam wiejski klimat, gdzie zapominamy o otaczającym nas zgiełku. Warto zauważyć, że Jazdów wciąż pełni funkcję mieszkalną. Na wieść o likwidacji fińskich domków mieszkańcy, aktywiści oraz inne osoby utworzyły stowarzyszenie dbające o nie, które przyczyniło się do ocalenia Osiedla Jazdów. Nie jest to teren opuszczony i wielu osobom zależy na ochronie tego obszaru. Przykładem było zebranie aż 2 tys. podpisów pod petycją o zachowaniu domków fińskich.

Ten raport jest podsumowaniem kilkumiesięcznego procesu badawczego, mającego za cel poprawę nawigacji i identyfikacji Jazdowa, które przyczyniłoby się do zwiększenia liczby odbiorców jego oferty kulturalnej. W badaniu brali udział studenci i wykładowcy z Instytutu Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu w Warszawie, społeczność Otwartego Jazdowa, Michał Kwasieboriski, inne instytucje oraz odbiorcy oferty kulturalnej. Cały proces został podzielony na cztery etapy. W etapie I zastosowaliśmy badanie terenowe (mapę mentalną, dokumentację wizualną), analizę danych zastanych oraz rozmowę z informatorem. Na etap II składał się wywiad ankietarski z uczestnikami wydarzeń na Jazdowie. Etap III opierał się na metodzie Design Thinking, a do IV etapu zaliczamy omawianie wyników procesu badawczego i przedstawienie wstępnej wersji raportów. Wraz z osobami z organizacji działających w domkach fińskich stworzyliśmy prototypy rozwiązań m.in. tabliczki adresowe, totemy, tablice informacyjne z opisami domków, tygodniowy kalendarz wydarzeń oraz dwie mapy. W trakcie Nocy Muzeów zostały one przetestowane w dwuetapowym badaniu na Jazdowie, na które składały się wywiady przy prototypach i shadowing.

Efektom naszej pracy są rekomendacje, pozwalające na osiągnięcie założonych celów przy zachowaniu sielskiej atmosfery Jazdowa. Podajemy rozwiązania, które nie wpływają na charakter, a w naszej opinii usprawnią jego funkcjonowanie. Jest to stworzenie map, umożliwiających zorientowanie się w terenie i informujących o niezwyklej historii Jazdowa. Warto wprowadzić rozróżnienie (np. kolorystyczne) domków prywatnych od domków organizacji, co wpłynie na większy komfort mieszkania i przemieszczania się po Jazdowie. Ważne wydaje się też poprawienie kontaktów między istniejącymi już organizacjami, aktywistami, mieszkańcami oraz innymi instytucjami. Zauważyliśmy, że obieg informacji do tej pory nie funkcjonował zadowalająco. Potrzebne jest większe współdziałanie i otwartość na organizacji na siebie nawzajem. Szansą na rozpowszechnienie Jazdowa jest nawiązanie współpracy z pobliską szkołą, przedszkolem i ambasadami.

Wydaje się nam, że wszystkie działania mające przynieść określone skutki, powinny brać pod uwagę naturę tego osiedla. Nie należy wprowadzać projektów, które swoim zakresem wpłynęłyby na zmianę jego charakteru i zniszczyłyby to, co ludzie cenią sobie w nim najbardziej np. spokój, piękną zieleń i możliwość relaksu. Wszystkie zmiany powinny zostać

wprowadzane stopniowo, by nie wywołać sprzeciwu wśród wielbicieli tego niezwykłego miejsca w Warszawie.

O autorach

Katarzyna Bajtlik - studentka trzeciego roku socjologii na specjalizacji Socjurbanistyka, w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych na Uniwersytecie Warszawskim. W 2016 roku brała udział w badaniu prowadzonym przez Centrum Wyzwań Społecznych dotyczącym projektowania skweru sportów miejskich przy Placu Bankowym i prowadziła wywiady w ramach badania więzi sąsiedzkich na warszawskiej Pradze na zlecenie Fundacji Napraw Sobie Miasto. Obecnie odbywa staż w Sociopolis - pracowni miejskich transformacji.

Agata Czaplarska - studentka trzeciego roku socjologii na specjalizacji Socjurbanistyka, w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych na Uniwersytecie Warszawskim. W najbliższym czasie broni pracę licencjacką na temat ogródków działkowych w Warszawie. Interesuje się zielenią w mieście oraz ochroną środowiska.

Julia Dąbrowka - studentka trzeciego roku socjologii na specjalizacji Socjurbanistyka, w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych na Uniwersytecie Warszawskim. Tematem jej pracy licencjackiej są relacje matek-lesbijek z ich dorosłymi dziećmi. Uwielbia podróżować i z tym łączy przyszłość. Odbyła praktyki w Centrum Aktywności Lokalnej Paca.

Katarzyna Malinowska - studentka trzeciego roku socjologii na specjalizacji socjurbanistyka, w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych na Uniwersytecie Warszawskim. Odbyła praktyki w Centrum Komunikacji Społecznej Urzędu m.st. Warszawy. Jej zainteresowania naukowe obejmują obszar socjologii miasta, a w szczególności relacje wspólnot lokalnych.

Bibliografia

- E. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2013, str. 214
- B. Czarniawska, *Nowe Techniki badań terenowych: shadowing* [w:] *Badania jakościowe. Metody i narzędzi*, tom 2, pod red. D. Jemielniaka, Wydawnictwo Naukowe PWN, str. 69-80
- M. Głuszek, M. Kunecka, J. Jaworska, D. Kunecki, *Etnografia do kieszeni*, numer 4, wydane przez Stowarzyszenie Pracownia Etnograficzna
- P. Sztompka, *Socjologia wizualna. Fotografia jako metoda badawcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2005, str.8

Źródła internetowe

- *Raport z Konsultacji społecznych w sprawie przyszłości i form funkcjonowania terenu Osiedla Jazdów*
http://konsultacje.um.warszawa.pl/sites/konsultacje.um.warszawa.pl/files/raport_konsultacje_osiedle_jazdow.pdf, [dostęp: 31.05.2017]
- *Strehl Leon*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Leon_Strehl [dostęp: 31.05.2017]
- <http://jazdow.pl/pl/history/> [dostęp: 31.05.2017]
- <http://domkifinskie.etnograficzna.pl/> [dostęp: 31.05.2017]
- <http://www.zamekujazdowski.art.pl/> [dostęp: 31.05.2017]
- *Domki fińskie: pamięć osobista, historia, współczesność*,
<http://domkifinskie.etnograficzna.pl/o-domkach-finskiach/>, [dostęp: 31.05.2017]
- Dorota Borodaj, *Andrzej Górz: Myślę o sobie w liczbie mnogiej*
<http://warszawa.ngo.pl/wiadomosc/2007725.html>, [dostęp: 31.05.2017]
- <https://www.cooperativastudio.com/o-nas>, [dostęp 01.06.2017]
- <http://designthinking.pl/co-to-jest-design-thinking/>, [dostęp 01.06.2017]